
TOEN HIJ HET VROEG

(Uit het Friesche volksleven)

DOOR

A. K. STRAATSMA

Het is van Hessel en Sjoukje, die samen dienden op een boerderij.
Hessel als melkknecht en Sjoukje als meid.

Twee brave menschen-kinderen, van wie hij de braafste was.

Een stoere figuur, breede schouders, 't hoofd een beetje voorover hangend wat dom?

Als je dom bent, wanneer je niet paraat kunt antwoorden, wanneer je er tusschengenomen wordt en je merkt het niet, wanneer je kame-raad bij het werk telkens het zwaarste laat liggen en je zegt er niks van, dan was Hessel dom erg dom.

Maar is het misschien ook dom als je zóó kunt „prakkezeeren” dat je de heele wereld om je heen vergeet en zulke diepe „prakke-zaties” hebt dat je d'r soms geen woorden voor kunt vinden?

Nou, zoo was Hessel, reken het nu maar zelf uit.

Sjoukje was heel anders, rap ja dat is 't beste woord; zij was rap.

Rap met haar blauwe oogen, rap met haar mondje, rap met haar handen. En toch ook goed, als 't er op aan kwam.

Maar 't komt er in het leven niet altijd op aan en daarom merkte je die „goeiegheid” van Sjoukje niet zoo alle dagen.

Ik moet er ook nog bij vertellen, dat Hessel wel tien jaren ouder was dan Sjoukje.

Ze werkten samen een deel van den dag.

's Zomers in de yester, ¹⁾ waarheen ze tegen melktijd de logge koeien hadden gedreven, de koeien en de vliegen.

Die laatste waren niet mee geïnviteerd, maar kwamen vanzelf.

En 's winters in den stal.

¹⁾ Afgeschoten gedeelte van een weiland, waar de koeien worden gemolken.

De zwaarste werkjes deed Hessel uit een zekere aangeboren hoffelijkheid: zij liet zich dat welgevallen en ze vonden elkaar — nu ja — wel aardig. Maar meer ook niet.

Ze waren beiden tevreden, ze werkten en spaarden. Ze kregen wat ze nodig hadden, maar echt gelukkig, van binnen echt gelukkig, dat waren ze niet. Ze zochten nog naar het geluk tenminste Sjoukje.

Als ze Zondagsmiddags met haar vriendinnen arm in arm wandelde, en ze hoorde van de „vaste verkeer” of de trouwplannen van anderen, dan leek haar dat zoo wonder mooi een eigen huis en een man, die voor haar werken zou en al die dingen, die er dan in den regel nog bij komen als twee menschen gaan trouwen.

Na zoo'n wandeling met vriendinnen-ontboezemingen kwam ze dan thuis, stil-ontdaan, omdat het groote geluk voor haar niet weggelegd scheen.

Hessel zocht niet zoo erg meer.

Hij had het ook wel eens geprobeerd, hier en daar, toen hij nog jonger was. Maar de meisjes lachten hem uit; spoedig gaf hij het op en kocht tot troost voor z'n leege Zondagavonden 'n groote harmonica.

Als hij dan op een stillen Zondagavond op de bank — buiten — zat, met het gezicht op de weiden waar de koeien graasden, dan speelde hij.

Psalm 42, die nooit zoo mooi klinkt als op een harmonica en „Er ruischt langs de wolken” en „In 't groene dal.”

Z'n instrument tegen z'n hart gedrukt, met lange halen heen en weer, wat 'm een gevoel gaf of hij die mooie, innige bastonen zoo diep uit z'n hart wegtrok. 't Maakte week van binnen en toch gelukkig.

Was het leven soms niet mooi genoeg zoo, op 'n bank met een harmonica en voor je de eindelooze velden, waarboven de Kieviten tuimelden?

Zoo liepen ze naast elkaar, Hessel en Sjoukje.

Toen zag Hessel het in eens, eere aan hem!

Het geluk lag vlak naast hem en hij had altijd in de verte gekeken.

't Ging zoo.

Op een herfstdag was hij bezig met een langen haak de slootkanten schoon te maken.

't Is een werk, dat meer vraagt van de handen dan van 't hoofd, zoodat het ruimschoots gelegenheid geeft om te „prakkezeeren”.

En toen, al prakkezeerende, toen zag-ie 't ineens.

„Te deksel!” — zei hij, en hij bleef met z'n haak in z'n handen stilstaan — „daar he'k nooit aan gedacht.

Sjoukje is alleen en ik ben alleen Sjoukje wil graag trouwen en ik wil ook wel trouwen. Ik en Sjoukje, dan is 't klaar.”

Toen hij thuis kwam om te middagmalen en hij Sjoukje bezig zag de melkbussen schoon te maken, kwam hij dadelijk met zijn voorstel voor den dag.

„Sjoukje, ik heb wat bedacht, ik word ouwer en jij hebt geen vrijer en je wordt ook ouwer.

We moesten het maar es probeeren.”

Erg politiek was 't van hem niet aangelegd.

Sjoukje voelde zich diep gekrenkt.

Ze richtte zich op in de houding van een koningin.

„Of-ie soms dacht dat ze verlegen was om een man en of-ie soms dacht dat ze ooit zoo'n suffert zou nemen”

En verder weet ik het niet allemaal meer, want Sjoukje was dit keer wel erg rap met haar mond.

Maar haar drift bekoelde in den loop van den dag. 't Was toch ook zoo heel gek niet wat hij gezegd had.

Hessel was een goeie jongen, een trouwe jongen, een werkezel, die nooit één cent verdeed.

Als ze met hem trouwde dan kwam het eigen huis en dat andere ook.

Ja, nee ja nee.

Wat er toen gebeurde vertel ik niet.

Er zijn menschen, die dat allemaal heel precies woord voor woord vertellen, maar dat is onbescheiden.

Zouden zij het prettig vinden als hun eerste liefdeswoorden en hun eerste kus zoo maar in de courant kwamen?

Een liefdesverklaring op klaarlichten dag bij de pomp, tusschen de melkbussen heeft in elk geval een solieden basis en in 't volgende voorjaar woonden Hessel en Sjoukje samen in een van de twee kleine huisjes, die bij de groote boerderij hoorden.

Nu was het eigen huisje er met de eigen meubeltjes en een eigen man. Nu nog het andere, dat in haar gedachten nog het allermooiste was en dat er toch zoo'n beetje bij hoorde.

Tenminste bij buurvrouw scheen dat er bij te hooren.

Die hadden zoo iets als een abonnement bij den ooievaar. 't Stomme dier kwam daar ieder jaar weer terug en leverde er een springlevend wezentje af.

Hij had er al een Afke gebracht en een Tjitske en een Eabele en een Klaske en een Pier en een Wobbele en een Atte en een Berend en een Japik.

Driemaal had Sjoukje zoo'n blijde inkomste meegemaakt, den laatsten keer met een jaloersch hart.

Denk ook eens aan, deur aan deur en dan de een alles en de ander niets.

En toen was 't bij haar gekomen.

Op een mooien najaarsmorgen deed de eersteling zijn intrede.

„Een zoon,” vertelde de dokter, die hem mee was komen brengen.

Sjoukje lag te schreien van blijdschap in de bedstede van de mooie kamer. Hessel moest z'n jongen in de handen nemen, toen-ie aangekleed was en stevig verpakt.

Hij spartelde wel wat tegen, maar de baker was onverbiddelijk.

Had je ooit gehoord van een vader, die zijn eerstgeborene niet graag op den arm nam?

Zoo duwde zij hem het spartelende, roode wezentje tusschen zijn handen en kijk, toen hij er maar eenmaal mee zat, toen kende hij het kunstje ook. Heel voorzichtig streek hij met zijn wijsvinger een paar malen over de gerimpelde wangetjes en informeerde: „Kinst heit wol, myn jonge? ¹⁾ Kinst dyn heit wol?”

¹⁾ Ken je je vader wel, m'n jongen?

Glunder lachend reikte hij daarna het vrachtje aan de baker over en tegen Sjoukje, die de heele geschiedenis, z'n eerste proeve van bekwaamheid, met lachende oogen had afgekeken zei hij: „'t Is een arigheid.”

Toen veegde hij met z'n rooien zakdoek z'n voorhoofd droog.

De tweede die de jonggeborene mocht bewonderen was de buurvrouw. Die zei: „dat-ie eigenlijk verkeerd was bezorgd, maar dat Sjoukje hem nou wel houden mocht, voor dezen keer.”

Over den naam waren ze het spoedig eens.

Het zou de oude familie-naam zijn, de naam van grootvader en vader: Hessel. Maar in tegenstelling met vader die natuurlijk greate ¹⁾ Hessel was, zou hij lytse ²⁾ Hessel heeten. Een naam, die met eere gedragen was en dien de kleine titulares weer met eere dragen zou.

Zoo leek het tenminste de eerste weken.

Hij dronk met voorbeeldigen ijver en de tijd daartoe was nog maar nauwelijks aangebroken of hij verraste moeder met z'n eersten glimlach.

Z'n doop onderging hij met een ernstig gezicht, zonder één geluidje te maken en als 't mogelijk was ging moeder elken dag nog meer van hem houden.

Al haar gedachten gingen naar het wiegje, dat in een hoek van de mooie kamer bleef staan.

De hoogtijden van den dag waren de oogenblikken dat ze hem op haar schoot kon nemen. Als ze naar hartelust naar al z'n beweginkjes kon zien, als ze tegen hem kon lachen en praten en al die teere, liefkoozende dingen kon zeggen, die iedere echte moeder vertelt aan het kind, dat op haar schoot ligt.

Hessel moest, bij zijn thuiskomst, eindelooze verhalen aanhooren over het wonderkind en wanneer hij, al was 't alleen maar voor de variatie, eens iets wilde vertellen over z'n werk of over de nieuwtjes, die hij gehoord had, dan luisterde Sjoukje zoo weinig belangstellend, dat hij maar heel spoedig z'n verhaal afbrak.

¹⁾ great = groot; ²⁾ lyts = klein.

Sjoukje maakte het werkelijk veel te erg. Het was geen kind meer. 't Was een afgodje en afgodjes zijn een gevaarlijk bezit.

Hessel voelde wel dat het met Sjoukje en d'r kind niet heelemaal in orde was, maar hij kon het niet precies zeggen waar 't in zat.

Had hij 't maar kunnen doen, dan was het ergste misschien niet gebeurd.

In 't begin van Februari kwam de groote verandering.

Hesseltje werd onrustig; Hesseltje werd bleek; hij hield op met lachen en drinken. Hij kreeg zoo'n ernstig-ouwemannetjes gezicht, of-ie ook al lag te prakkezeeren net als vader. Of-ie er tegen opzag om nog verder 't leven in te gaan en maar liever wilde terugkeeren.

Sjoukje had het wel gezien.

Nee, ze had het niet gezien! Onzin, daar was niets te zien. Elk kind ziet wel es bleek: 't kwam van de tandjes.

Ze wou al die bleekheid er wel afkussen.

Ze probeerde een paar dagen den vijand te negeeren en toen dat niet ging haalde ze de buurvrouw er bij.

Buurvrouw met haar negental was een mensch van ervaring.

Buurvrouw kwam en plantte zich in al haar goorheid en ruwheid naast de wieg.

Een groezelig-zwarte vinger van buurvrouw streek medelijdend langs de kinderwangetjes en 't leek Sjoukje haast heiligschennis.

En toen . . . „'t kon van de tandjes komen" verzekerde buurvrouw, maar d'r konden ook stuipen achter zitten. Haar man's zuster had er verleden jaar een kind aan verloren; 't was precies op dezelfde manier begonnen.

„Je moet maar afwachten," meende ze ten slotte — dat was het veiligste advies — „maar 't is vanzelf, as je d'r maar een hebt kan je d'r ook maar één misse."

Ze liet Sjoukje in groote wanhoop achter.

Wat hadden die woorden haar een pijn gedaan, die zoo maar plompweg uitspraken den vreeselijken, vreeselijken angst van haar hart.

Wat zij had willen bedekken en voor geen schatten ter wereld,

zelfs voor Hessel niet had durven uitspreken, dat werd daar nu vlak naast de wieg zoo ruw weg gezegd.

Ze had geen hart, dat mensch met haar negen kinderen, die natuurlijk jaloersch was op hun welvaart en hun rustig geluk.

Toen Hessel thuis kwam, moest hij dadelijk den dokter gaan halen.

Waarom had-ie dat eigenlijk nog niet gedaan? Waarom was hij niet dadelijk om den dokter gevlogen?

Hij stond er nou bij te kijken alsof 't hem niks kon schelen dat z'n kind zoo ziek was.

Hessel verdroeg zwijgend deze onverdiende kastijding en ging om den dokter. Maar ook deze bondgenoot bracht geen uitkomst en op een morgen bleef Hesseltje dood in moeders armen.

Er kwamen nu heel droeve dagen in het huis van Hessel en Sjoukje. Het begraven van den kleinen doode, het opruimen van allerlei dat mee gedaan had in de korte geschiedenis van Hessels leven.

Ze droegen hun leed, de vereenzaamde vader en moeder, ieder naar eigen wijze. Hessel deed het stil en dapper.

Den morgen na de begrafenis stapte hij weer naar z'n werk, even rustig, even gewillig. Misschien het hoofd alleen nog wat meer naar voren gebogen.

Hij had z'n droefheid aanvaard, z'n kruis op zich genomen.

Zoover was Sjoukje nog niet; zij dacht er nog niet aan om haar kruis te dragen.

Ze meende dat Hessel er niet veel van zou voelen, als hij maar weer gewoon aan zijn werk kon gaan.

Ze vond het ontrouw aan haar gestorven kindje, als ze haar dagelijksche werk weer deed, inplaats van stil te zitten en aan hem te denken.

Zij kon niet besluiten om het wiegje weg te nemen. Dan kreeg het zoo iets onherroepelijks.

Dat beteekende: nu leg ik er mij bij neer, nu zet ik er een streep onder. En juist dat wilde ze niet.

Daarom liet ze het wiegje staan en als zij het allernoodzakelijkste

werk deed in haar keuken, met lusteloze gebaren en trage handen, keerde ze toch telkens even naar haar kamer terug.

Dan sloeg ze 't wiegekleed op en zocht wat ze niet kon vinden en schreide en zondigde tegen God.

Hoe meer ze toegaf, des te meer werd die leege wieg in haar hart de baas. De burens merkten het wel en fluisterden tegen elkaar: dat Sjoukje bezig was gek te worden; je zoudt het zien, daar draaide het op uit.

Hessel voelde ook wel dat het nu heelemaal den verkeerden kant opging. Dat doen van Sjoukje maakte hem angstig.

Is het niet verschrikkelijk als je 't nou zoo echt voelt van binnen hoe het is en je kunt het maar niet zeggen?

Want daar lag het aan, hij zei de dingen verkeerd. Daarom werd Sjoukje zoo boos en onbillijk, als hij 't maar even waagde op de leege wieg te zinspelen.

Als er maar iemand was, die hem helpen wilde om het beter te zeggen.

Als er maar hulp kwam!

Toen gebeurde het dat op den dag voor Kerstmis, bij buurvrouw het tiende kind geboren werd.

Voor Sjoukje een oorzaak van nieuwe, groote bitterheid en voor de burens zelf een aaneenschakeling van problemen.

Het probleem van den naam en — nog veel grooter — het probleem van de ligging. Op den zolder sliepen er vijf onder de pannen, in de bedstede sliepen er drie. Dat is acht. En nummer negen lag in de krib, boven in vader en moeder's bedstee.

Acht en één is negen. Alle negen hadden een plaatsje.

Maar nu nummer tien!?

In de wieg? Maar daar was geen wieg meer.

Kijk es hier: die wieg was bij nummer één niet nieuw geweest. Die wieg had negen kinderen gedragen in eer en deugd. Toen Japik er uitgegroeid was, hadden een paar van de broers haar geannexeerd.

Moeder had het gezien en gesnauwd en toen was 't haar door d'r

hoofd gegaan. De wieg had dienst gedaan als wagen en als schip en nu lag ze met uitgetrapt bodem op den mesthoop, achter het schapehok.

„Die smerige jongens” — zei moeder toen ze twee dagen voor Kerstmis eindelijk, na lang zoeken, de kapotgetrapte wieg ontdekte.

't Is niet erg secuur om pas twee dagen voor Kerstmis te gaan zoeken. Och ja, maar buurvrouw had het ook veel te druk om aan wiegen te denken.

Toen werd er een kist gevonden, met wat vodden opgevuld en

Een kamer vol rommel, vol armoede, een kist en in die kist een kind met vodden en . . . , bijna Kerstmis.

Zeg het zoo maar es stil voor u zelf. Dat lijkt bijna op Kerstmis.

Hessel kon dat allemaal zoo in eens niet verwerken; er gebeurden ook zulke wonderlijke dingen vlak in z'n nabijheid.

Even — om 't hoekje — had hij bij de burens nummer tien zien liggen.

't Had hem zeer gedaan in z'n ziel, aan alle kanten.

Onbegrijpelijk was 't hier tien en bij hem geen één.

Hier een kind in een kist, op vodden, zoo arm, zoo arm, dat het niet eens een wieg had en bij hem thuis een mooie wieg en heelemaal geen kind!

't Was wonderlijk!

Dat arme kind hier, zou prachtig liggen in zijn wieg Ja, maar Sjoukje en 't ging toch niet aan om naar zoo'n vuile, slordige buurvrouw zoo'n mooie wieg te brengen.

Hij kwam thuis en hij vertelde er iets van.

En toen waagde hij het heel even, heel even, om iets te zeggen van dáár een kind en hier een wieg.

Ja, maar veel zei hij niet.

Sjoukje was weer erg rap met den mond Hij begreep het ook wel. Hij knikte een paar malen alsof hij nu heelemaal overtuigd was.

Hij stopte z'n pijp, zette z'n voeten op de plaatstoof en begon over 't geval te „prakkezeeren”. 't Leven was toch diepzinnig.

Sjoukje prakkezeerde ook.

Hoe kwam-ie er bij dacht ze, hij was gek, de mooie wieg naar dat mensch; alsof 't niet schandalig genoeg was de een tien en liet z'n tien opgroeien voor galg en rad en de ander moest z'n eenige kind missen.

Zoo waren Sjoukjes eerste gedachten.

En toen want Sjoukje had ook nog een geweten en ze was goed, als 't er op aan kwam.

En kwam het er nu niet op aan?

Een arm, pasgeboren kind midden in den winter, in een kist met vodden. Alsof 't een jonge kat of een jonge hond was.

Misschien hoorde je morgenochtend dat het doodgegaan was van de kou. Ze moest er niet aan denken.

Angstig-huiverend stond ze op, ze liep naar de kamer, sloeg het wiegekleed op, keek in de leege wieg en huiverde nog meer.

Nee, dat werd niet van haar gevraagd. Dat was bovenmenselijk.

Ze zag haar mooie wieg al staan in buurvrouws kamer; in een paar weken vernield.

Nee dat hoefde niet.

Ze sloeg het wiegekleed weer dicht; ging in de keuken op haar stoel zitten tegenover Hessel en zei, half om zich zelf gerust te stellen: „Nee Hessel, dat hoeft niet.”

Hessel keek verbaasd op, knikte een paar keer en begon weer te prakkezeeren.

Sjoukje prakkezeerde ook.

Buurvrouws kindje lag in een kistje op vodden.

De tekst van de kerstpreek, waarnaar ook Hessel zat te luisteren, den volgenden morgen was:

„en zij baarde haren eerstgeboren Zoon, en wond hem in doeken en legde hem neder in de kribbe, omdat voor hem geene plaats was in de herberg.”

Sjoukje was niet te bewegen geweest om mee te gaan, maar hij zat er en 't was geweldig.

Nu zag hij het klaar dat hij nog nooit iets van het Kerstevangelie had begrepen.

't Leek allemaal zoo precies op wat er vlak bij hem gebeurde.

Maria die voor haar kind geen wieg had, net als buurvrouw.

Natuurlijk was Maria een heel andere vrouw en dat kind een heel ander kind

Wat was die dominee vlug van morgen.

Hessel kon hem niet bijhouden.

Hem ontroerde diep die armoede van Jezus Christus, den Zoon van God, die ook geen wieg had.

Jammer dat het vandaag maar niet het allereerste Kerstfeest was. Dan wist hij wel wat hij deed.

Dan zou hij wachten tot het donker werd — de burens hoefden het niet te zien — en stikum de wieg van kleinen Hessel naar Jozef en Maria brengen.

Dat zou mooi wezen: Jezus in de wieg van lytse Hessel.

En als Jozef en Maria zouden vragen wanneer ze de wieg weer terug moesten brengen, dan zou hij heel grootmoedig zeggen dat het er niet op aan kwam, als ze d'r maar goed op wilden passen.

Voor Sjoukje vooral, want die was nogal „erg percies.”

Maar Sjoukje zou 't ook goed vinden, als 't voor Hem was.

Jammer, jammer, dat het zóó niet meer ging.

Of

Hessel prakkezeerde weer heel diep.

Tot zoover was 't hem alles helder, volkomen helder, maar daar zat nóg iets in z'n ziel, nog meer, nog een prachtige oplossing. Maar 't zat zoo diep, dat-ie het er niet uit kon denken.

De dominee zei amen en de kerk liep leeg.

Hessel wandelde naar huis en vond dat-ie nog nooit zoo'n mooie preek gehoord had. Hij moest er Sjoukje wat van vertellen.

Sjoukje had de koffie klaar; ze was erg vriendelijk. Ze vroeg naar de preek.

Ja, 't was heel mooi geweest. „Jonge-jonge, wat kon die dominee praten.”

Van Jozef en Maria en het kindeke Jezus . . . en er was geen wieg. Sjoukje verschoot een beetje van kleur, toen ze 't hoorde. Al weer die wieg. Ze had er den heelen morgen in haar eenzaamheid aan moeten denken.

En wat Hessel niet klaar kon krijgen, daar in de kerk, omdat het veel te diep zat, dat wist zij wel.

Was haar, onder 't werk, niet in eens te binnen geschoten dat bekende woord: „Zoo wie een van deze kleinen ontvangt in mijn naam, die ontvangt mij?”

Hessel had de eene helft van het geluk en Sjoukje de andere helft, als ze er nu maar toe te krijgen waren die stukken in elkaar te passen, dan was 't gebroken geluk weer heel.

Zwijgend dronken ze hun koffie en zwijgend aten ze hun middageten.

Zwijgend zaten ze daarna, elk aan een kant van de tafel.

Maar toen het schemerdonker kwam en zoo rustig vertrouwend z'n armen om Hessel heen sloeg, toen kwam bij hem in eens de vrijmoedigheid.

„Sjoukje” — zei hij, de stilte verbrekend — „dat was toch wat met Maria en Jezus . . . !

Weet je wat ik van morgen dacht, in de kerk?

Ik dacht, as 't vandaag es gebeurde, dan moesten wij onze wieg aan Maria brengen”

Toen wachtte hij even en keek naar Sjoukje's mond of die

Maar Sjoukje's mond bleef gesloten; haar oogen vulden zich met tranen.

„En” — moedigde ze aan, toen de stilte bleef voortduren.

„Ja” — antwoordde Hessel — „ik dacht het zoo maar, dat zou mooi zijn. En eigenlijk is er nog meer, maar dat begrijp ik niet goed. Ik zit er den heelen middag al over te prakkezeeren.”

Hessel had zijn helft eerlijk gegeven; nu Sjoukje

Maar nu werd Sjoukje in eens goed, want nu kwam het er op aan.

Nu kwam het er op aan om Hessel te helpen en zich zelf en buurvrouws kindje en buurvrouw

„Ach jonge,” zei ze, „zal ik 't es zegge. Weet je wel dat er staat :

zoo wie een van deze kleinen ontvangt in mijn naam, die ontvangt mij?" Begrijp je niet, dat is hetzelfde op 't oogenblik, buurvrouws kindje en Jezus."

Ze schreide toen ze 't gezeigd had; was het van verdriet of van geluk?

Hessel begreep het nog niet heelemaal, maar 't begon hem te schemeren.

Buurman en buurvrouw Jozef en Maria, dat was al te gek, maar ja, zoo was het toch eigenlijk

Sjoukje was de keuken al uitgelopen, naar de kamer en weer teruggekeerd.

„Wat denk je, Hessel, 't is bij buurvrouw zoo vuil, 't is zonde van 't mooie kleed; als we es een ander kleed over de wieg legden."

Een uur later lag nummer 10 in de wieg van lytse Hessel.